

Lekcija 2

Zašto bi ljudi trebalo da poštuju zakon?

Koji su najbolji razlozi za poštovanje zakona?

Obrazovni ciljevi	Istražiti prirodu pravne odgovornosti ljudi. Istražiti razliku između moralnih i zakonskih obaveza.
Učenički zadaci	Učenici analiziraju moralnu dilemu. Učenici kritički ocjenjuju razloge za poštovanje zakonskih obaveza. Učenici navode situacije u kojima bi moralna obaveza mogla biti iznad obaveze poštovanja zakona.
Sredstva	Kopije priče „Šmitova dilema“. Papir za pisane zadatke. Tabla. Ploč
Metodi	Zajednička analiza moralne dileme. Analiza koju vodi nastavnik. Pisanje priče. Plenarna rasprava.

Konceptualno učenje

Zakon: Pravilo koje donose lokalne ili državne vlasti.

Vladavina prava: U demokratskim društvima, vlade i oni koji su na vlasti podliježu zakonu koji važi u zemlji. Vlast se mijenja na demokratski način, u skladu sa pravilima koja su donesena ustavom, a ne upotrebom sile ili putem rata. Građani su uopšteno obavezni da poštuju zakon jer je on donesen demokratskim putem..

Zakonska obaveza: Obaveza koju čovjeku nameće zakon.

Moralna odgovornost: Lična odgovornost koju čovjek osjeća na osnovu svog uvjerenja o tome šta je dobro a šta loše.

Lekcija

Nastavnik uvodi priču „Šmitova dilema“ i traži od učenika da rade u paru kako bi razmišljali bi li je Šmit trebalo da prekrši zakon i ukrade novac ili ne. Nastavnik na tablu zapisuje različita mišljenja o tome da li je Šmit trebalo da ukrade novac. Nastavnik kaže učenicima da izaberu mišljenje s kojim se slažu i pismeno obrazlože svoje razloge:

- Šmit bi trebalo da ukrade novac zato što ...
- Šmit ne bi trebalo da ukrade novac zato što ...

Nastavnik na tabli zapisuje argumente koje učenici izlažu. Na primjer,

„Trebalo bi da ukrade novac jer je život njegove kćeri važniji od zakona koji kaže da se ne smije krasti“;

„Ne bi trebalo da ukrade novac jer bi ga mogli uhvatiti“; ili

„Ne bi trebalo da krade jer je pogrešno kršiti zakon“.

Nastavnik razmatra različite razloge. Po čemu se oni razlikuju? Jesu li neki razlozi bolji od drugih? Nastavnik, potom, traži od učenika da dovrše sljedeću rečenicu:

„Uopšteno je loše kršiti zakon zato što...“

Umjesto toga, nastavnik bi mogao od učenika tražiti da navedu što više razloga zbog kojih je pogrešno kršiti zakon. Tipično se na ovo pitanje ponudi niz odgovora, među kojima i sljedeći:

„Kršiti zakon je pogrešno jer:

- te mogu uhvatiti i kazniti;
- zakon štiti ljude od nepravde, a nanositi nepravdu drugima je pogrešno;
- svi bi se oteli kontroli da ih zakon ne sprečava;
- kršenje zakona uništava povjerenje među ljudima;
- društvu treba zakon i red da bi preživjelo, bez zakona bi nastao kaos;
- kršenje zakona je povreda prava pojedinca, na primjer, prava na život ili imovinu.“

Nastavnik razredu ističe da ljudi imaju niz razloga zašto poštuju zakon. Neki od njih imaju veze s vlastitim interesom, drugi razlozi pokazuju brigu za druge ljude, a neki pokazuju brigu za dobrobit društva kao cjeline (vidi bilješku ispod).

Kako bi prikazao te principe, nastavnik na tabli može nacrtati niz od tri koncentrična kruga u kojima će pisati „ja“, „drugi“, odnosno „društvo“, počevši od unutrašnjeg kruga. Različiti razlozi upisuju se u odgovarajuća područja.

Nastavnik napominje da osoba koja poštuje zakon ne mora nužno biti i „dobar građanin“. Mnoga loša djela počinili su ljudi koji su poštovali zakon, uz objašnjenje da su „samo vršili svoju dužnost“. S druge strane, iz priče u ovoj lekciji vidi se da s vremena na vrijeme čak i dobri ljudi dođu u situaciju da pomišljaju da prekrše zakon iz moralno opravdanih razloga.

Nastavnik upućuje učenike da, kako bi potpomogao učeničko razumijevanje teške ravnoteže između pravnih obaveza i moralnih odgovornosti, kao pismeni zadatak napišu vlastite priče u kojima likovi imaju valjane razloge da razmišljaju o tome da prekrše određeni zakon; na primjer, prekoračenje brzine u hitnim slučajevima ili opiranje zakonu koji nije dobar ili je nepravedan.

Neki od učenika čitaju naglas svoje primjere u plenarnoj raspravi. Zatim nastavnik naglašava razliku između moralnih odgovornosti (koje ljudi preuzimaju sami kao dio svojih vlastitih vrijednosti i uvjerenja) i zakonskih obaveza, koje nameću vlasti.

Oprečnost koja postoji između ove dvije vrste odgovornosti može navesti građane da kritikuju zakone sa kojima se ne slažu i da rade na tome da ih promijene. Oni se ponekad čak odluče da prekrše određeni zakon iz moralno valjanih razloga. Istorija nam takođe nudi primjere gdje su ljudi kršili zakon kako bi protestovali protiv njih ili protiv vlasti koja je bila tiranska. Nastavnik svoje izlaganje ilustruje primjerima iz lokalne zajednice. Nastavnik takođe naglašava da takve slučajeve ne treba uzeti olako, jer kod njih postoji opasnost podriivanja pravne države od koje zavisi stabilno demokratsko društvo.

Napomena

Moralna dilema o kojoj se govori u ovoj lekciji veoma je slična čuvenoj „Hajncovoj dilemi“, koju je uveo američki psiholog Lorens Kolberg²² pedesetih godina dvadesetog vijeka. To je jedna od niza dilema sa kojima su Kolberg i njegovi saradnici otprilike svake tri godine suočavali mlade između 10 i 25 godina starosti. Došli su do zaključka da su ispitanici, u prosjeku, napredovali od rezonovanja zasnovanog na vlastitom interesu, u mlađoj dobi, do rezonovanja u adolescenciji koje je više orijentisano ka drugim ljudima. Nakon toga se većina ispitanika, sredinom perioda adolescencije, okretala ka rezonovanju zasnovanom na potrebama društva, mada neposredno okruženje i priroda dileme mogu uticati na to za kojom će vrstom rezonovanja osoba posegnuti u određenom trenutku. Dokazano je da djeca pravila i propise smatraju nefleksibilnim i zasnovanim ne na potrebama društva nego isključivo na autoritetu onoga ko ih donosi. Do perioda adolescencije mladi postaju svjesniji činjenice da zakoni imaju društveno korisnu svrhu, kao i da ih je moguće kritički preispitati i ocijeniti kao moralno neosnovane ili nepravedne.

²² Lawrence Kohlberg